

Andrzej Wasiaś

PROBLEMY ZDEFINIOWANIA POTRZEB WSI A ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ LOKALNY W GMINIE NOWOGARD

PROBLEMS OF DEFINITIONS REQUIREMENTS OF VILLAGES AND LEVEL-HEADED LOCAL DEVELOPMENT ON EXAMPLE IN COMMUNE NOWOGARD

Katedra Ekonomiki Środowiska i Agrobiznesu, Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie
ul. Żołnierska 47, 71-210 Szczecin, e-mail: wasiakandrzej2@wp.pl

Summary. Level-headed development is object of scientific research from 40 year. Definition of requirement of countryside environment is constantly meeting problems. Changes in country environment get slowly and mechanisms of local development are applicable insufficient. Project concentrate on abstract 8 surfaces carried on success of structural change of polish village presenting results of questionnaire in 33 precinct of commune Nowogard. In conclusion ascertained, that financial assistance in range of investment on country areas, realization WPR, creation condition for self-employment and increment of employment on the countryside and access to network teleinformation is requisite to achievement level-headed local advancement.

Słowa kluczowe: obszary wiejskie, przedsiębiorczość, sołectwo, wspieranie rolnictwa, zrównoważony rozwój.

Key words: advancement of agriculture, country areas, enterprise, sołectwo, level-headed development (evolution).

WSTĘP

Według Beckera (Fiedor) – laureata Nagrody Nobla z 1992 roku – swoiste piękno wzrostu i rozwoju gospodarczego polega nie tylko na tym, że wytwarzamy i konsumujemy więcej, ale przede wszystkim na tym, że wzrost i rozwój musi mieć charakter zrównoważony (*sustainable development*). Obszary wiejskie i polskie rolnictwo z uwagi na strukturę organizacyjną i niedostateczny rozwój gospodarczy wymagają dzisiaj dużej uwagi społecznej, a zwłaszcza pomocy, w tym finansowania ze środków Unii Europejskiej, w przeobrażeniach zarówno społecznych jak i gospodarczych wsi.

Każdy rozwój lokalny uwarunkowany jest prawidłowym zdefiniowaniem pięciu obszarów, które składają się na funkcjonowanie podstawowych komórek w sferze społeczno-gospodarczej. Dotyczy to zarówno sołectwa jak i gminy. Powiązania i zależności między potrzebami mają decydujące znaczenie dla rozwoju, stagnacji lub degradacji środowiska, w którym mieszkańcy wsi tworzą wartość dodaną gminy. Efektem zrównoważonego rozwoju gminy będzie stan jej rozwoju w wymiarze społeczno-gospodarczym i środowiskowym. Sołectwo jest najmniejszą komórką organizacyjną w ustroju społeczno-politycznym kraju, dlatego właściwe wydaje się prawidłowe zdefiniowanie potrzeb i problemów tego środowiska. Sołectwo to materia, w której zachodzą zmiany agrarne, demograficzne, kulturowe,

przyrodniczo-krajobrazowe i społeczno-polityczne. W literaturze wymienia się typowe obszary do zdefiniowania potrzeb:

- zasoby naturalne,
- kapitał fizyczny,
- kapitał ludzki,
- kapitał społeczny,
- kapitał finansowy.

Poprawy warunków życia na wsi upatruje się w takich działaniach, jak:

- wspieranie rozwoju infrastruktury,
- obniżenie stopy bezrobocia,
- stworzenie możliwości rozpoczęcia działalności gospodarczej,
- tworzenie organizacji i stowarzyszeń wspierających podejmowanie działań społecznych na wsi,
- tworzenie dodatkowych źródeł dochodu dla rolników.

W koncepcji endogenicznego rozwoju (rozwoju od wewnątrz) zakłada się, że dobra albo pochodzą z wewnątrz społeczności lub środowiska, albo są w niej tworzone. Najpierw należy zatem ocenić posiadane dobra, które w racjonalny sposób można wykorzystać. W koncepcji tej dostęp do nowych źródeł finansowania i nowych technologii oraz zmiany pod względem innowacyjności i poprawy produktywności są ograniczone na terenach wiejskich.

W koncepcji egzogenicznego rozwoju zakłada się poszukiwanie dóbr na zewnątrz. Jest to niewątpliwie ważna i skuteczna metoda pobudzania rynku lokalnego, nie mniej jednak bywa niebezpieczna. Dzięki tej koncepcji wprowadza się na rynek lokalny obcego inwestora, którego gmina zwalnia z podatków lokalnych, udziela pomocy *de minimis* lub proponuje inne udogodnienia związane z przyjęciem terenu. W praktyce bywa, że inwestor po wykorzystaniu wszystkich możliwych ulg i zasobów przenosi swoją działalność na teren innej społeczności. Pomimo to należy stwarzać dogodne warunki sprzyjające pozyskiwaniu inwestorów. Racjonalne wydaje się też pomnażanie dóbr lokalnej społeczności, rozwijanie przedsiębiorczości, stwarzanie dogodnych warunków do inwestowania w nowe technologie, tworzenie przyjaznego klimatu dla firm, gdyż wówczas rodzi się poczucie wspólnego dobra, rosną wpływy podatkowe oraz poprawia się stan środowiska naturalnego.

W artykule przedstawiono problematykę definiowania potrzeb dla zrównoważonego rozwoju w gminie Nowogard. Posłużono się badaniami ankietowymi, przeprowadzonymi w 33 sołectwach (metoda analizy i syntezy) oraz materiałami z Urzędu Miasta i Gminy Nowogard. Analiza otoczenia wsi pozwoliła na określenie czynników mających istotny wpływ na zrównoważony rozwój lokalny. Źródłem informacji byli mieszkańcy wsi piastujący funkcje sołtysów.

WYNIKI

Gmina Nowogard położona jest w centralnej części województwa zachodniopomorskiego, a jej obszar wynosi 33 871 ha, z tego tereny zabudowane i zurbanizowane to 1416 ha. Gmina ma charakter rolniczy, w której 21 868 ha zajmują pola uprawne i tereny rolnicze, 5773 ha – pastwiska i nieużytki, a 9450 ha – lasy i uprawy leśne. W gminie jest wiele tere-

nów niewykorzystywanych gospodarczo, a które mogłyby zostać przeznaczone na pola uprawne, sadownictwo bądź na prowadzenie pozarolniczej działalności gospodarczej (2783 ha). Każdego roku z zasobów Agencji Nieruchomości Rolnych zbywana jest część gruntów pod działalność rolniczą i pozarolniczą. Przeprowadzona ankieta pozwoliła na wyłonienie ośmiu dziedzin lokalnego rozwoju ekonomicznego, które zaprezentowano poniżej.

1. Agroturystyka i ochrona przyrody

Od kilkunastu lat tworzone gospodarstwa agroturystyczne umożliwiają aktywizację społeczną ludności wiejskiej, która chce prowadzić taki rodzaj działalności gospodarczej, rezygnując z uprawy roli, sadownictwa i warzywnictwa, wymagających znacznych nakładów inwestycyjnych, zwiększania areалу i pogłębiania wiedzy specjalistycznej. Agroturystyka pozwala na wykorzystywanie zasobów ziemi i pracy w ograniczonym zakresie – jedynie na potrzeby własne i turystów, których goszczą w gospodarstwach. Dobrze zorganizowane gospodarstwa dbają również o piękno i zasoby przyrody usytuowane w pobliżu oraz pielęgnują tereny zlokalizowane w większej odległości od posesji, które mają ciekawe walory przyrodnicze, umożliwiające wzbogacenie oferty turystycznej. Z badań wynika, że na terenie gminy Nowogard znajdują się dwa nieduże, dobrze zorganizowane gospodarstwa agroturystyczne. Pierwsze, zwane „Folwark”, zlokalizowane zostało w miejscowości Ostrzyca, należy do nowogardzkiego przedsiębiorcy. Oferuje ono noclegi, wyżywienie, połowy ryb oraz przejażdżki konne. Urządzono także grill i miejsce na ognisko. Organizowane są cykliczne imprezy plenerowe, co pozwala osiągać dodatkowe dochody. Gospodarstwo nie ma atrakcyjnej lokalizacji. Drugie gospodarstwo agroturystyczne, „U Rybci”, zlokalizowane zostało w miejscowości Krasnołęka. Powstało ono w wyniku zmiany profilu działalności przez rolnika i oferuje 10 miejsc noclegowych w pokojach z łazienkami, położonych w górnej części budynku zamieszkałego przez gospodarzy. Dla gości urządzono jadalnię, w której serwowane są swojskie dania, przygotowywane przez gospodynię z produktów ekologicznych i zwierząt swojego chowu. Gospodarstwo położone jest na skraju wsi w sąsiedztwie lasów i licznych dróg polnych, co umożliwia organizowanie przejażdżek konnych. W gospodarstwie przygotowano dwa duże stawy rybne oraz pole namiotowe przy lesie. Gospodarz poza sezonem letnim oferuje noclegi dla ekip budowlanych i instalacyjnych, które są dodatkowym, znacznym źródłem dochodów dla gospodarzy.

Zasoby naturalne (przestrzeń geograficzna, piękno krajobrazu: woda, roślinność, zwierzęta), to walory przyrodnicze, które decydują o jakości życia mieszkańców (Innowacyjność... 2007). Należy zauważyć, że w gminie Nowogard na 33 sołectwa tylko w dwóch prowadzona jest działalność zarobkowa w postaci gospodarstwa agroturystycznego.

2. Odpady i ich przetwarzanie

„Odpady można wykorzystywać, a ich przetwarzanie i odzyskiwanie daje ludziom pracę” (Pretty 1999). Pomimo że na terenie wszystkich badanych wsi znajdują się pojemniki do selektywnej zbiórki odpadów: szkła, makulatury i butelek PET, problem sortowania odpadów wciąż spotyka się z dużym niezrozumieniem. Trudno wytrzebić złe przyzwyczajenia i nawyki ludności ukształtowane przez dziesięciolecia. Aby zwiększyć świadomość spo-

łączną, na terenie gminy oprócz zorganizowania punktów do selektywnej zbiórki odpadów niedegradowalnych Nadleśnictwo Nowogard wybudowało Obiekt Edukacji Ekologicznej „Zielona Kuźnia” w Płotkowie. Budowę obiektu sfinansowano z Programu Interreg IIIA. Na terenie „Zielonej Kuźni” przeprowadzono zajęcia z edukacji leśnej i przyrodniczej, w tym z ekologicznej. W latach 2006–2010 3,5 tys. dzieci i młodzieży wzięło udział w zajęciach edukacyjnych, konkursach i festiwalach. Można stwierdzić, że zdecydowanie wzrosła wrażliwość i świadomość społeczna w zakresie gospodarki odpadami, a w przedsiębiorstwach produkcyjnych i handlu nastąpiła znaczna poprawa pod względem zagospodarowania odpadów. Coraz częściej w przedsiębiorstwach tworzone są systemy (programy) gospodarki odpadami. Pomimo podjętych działań i starań władz gminnych, co roku na likwidację dzikich wysypisk przeznaczają się od 35 tys. zł do 60 tys. zł. Aby przeciwdziałać niekontrolowanym zrzutom do lasów i przydrożnych rowów różnego rodzaju mebli, urządzeń AGD i innych odpadów z gospodarstw domowych, dwa razy w roku, wiosną i jesienią, organizowane są akcje odbierania od ludności odpadów gabarytowych, co spotkało się z wielkim zadowoleniem mieszkańców. Gmina Nowogard to również siedziba Celowego Związku Gmin R-XXI, którego statutowym zadaniem jest organizacja, składowanie i utylizacja odpadów z 28 gmin województwa zachodniopomorskiego. W połowie listopada 2010 roku zakończono prace projektowe i uzyskano dofinansowanie w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na zadanie: *Budowa Regionalnego Zakładu Gospodarowania Odpadami w Słajsinie gm. Nowogard* na kwotę 69,4 mln zł.

Ilość segregowanych odpadów na terenie gminy Nowogard wynosi odpowiednio: papier – 12,83 Mg/a (t/rocznie), szkło – 52,54 Mg/a, tworzywa sztuczne – 12,83 Mg/a. Składowiska mają wagi samochodowe, zatem podane wartości szacowane są na podstawie wskaźników wagowych odpadów. Usuwanie azbestu i materiałów zawierających azbest trwa w Polsce już od kilku lat. Azbest zagraża zdrowiu mieszkańców wsi, ponieważ wiele zabudowań gospodarczych i budynków mieszkalnych nadal jest pokrytych płytami azbestowo-cementowymi. Są one groźne, gdy dojdzie do korozji lub uszkodzenia wyrobów zawierających azbest (łamanie, kruszenie, cięcie, szlifowanie itp.). Przeprowadzona w czerwcu 2008 roku inwentaryzacja na terenie gminy Nowogard wykazała, że 85 904,60 m² dachów jest pokrytych płytami falistymi, co stanowi 1288,57 Mg (PGO 2009). Informacje pochodzą od sołtysów, którzy dokonywali inwentaryzacji. Szacuje się, że na usunięcie płyt azbestowo-cementowych niezbędną jest kwota około 3 668 tys. zł.

3. Kontakty między firmami, tworzenie platform dyskusyjnych

W kształtowaniu zrównoważonego rozwoju lokalnego ważną rolę odgrywają kontakty między firmami, stowarzyszeniami rzemieślników, handlowców i producentów, a także tworzenie platform dyskusyjnych. Wymagają tego współczesne warunki gospodarowania. Osiągnięcie synergii na gruncie lokalnym daje pozytywne rezultaty współdziałania. „Do współpracy nade wszystko skłaniają udowodnione efekty:

- wzmocnienie zdolności konkurencyjnej,
- poszukiwanie rozwiązań innowacyjnych na zewnątrz,
- następują zmiany w relacjach czynników wytwórczych w strukturach i stopniu zaangażowania kapitału,

- ożywiają się stosunki społeczne, rozbudowują się więzi grupowe, rośnie produktywność jednostki ludzkiej,
- jest tańszy dostęp do zasobów produkcyjnych,
- następuje racjonalizacja organizacji z wykorzystaniem technik informacyjnych,
- rośnie wpływ na otoczenie instytucjonalno-prawne i polityczne” (Innowacyjność... 2007).

W gminie Nowogard jedyną organizacją zrzeszającą rzemieślników i inne podmioty gospodarcze jest Cech Rzemiosł Różnych, który, niestety, jest utrzymywany raczej jako tradycyjne miejsce kontaktów społecznych niż organizacja tworząca platformę do szerokiej współpracy gospodarczej, wytwórczej czy usługowej. Należy jednak zauważyć, że w sołectwach gminy Nowogard powoli odbudowują się miejsca wymiany doświadczeń oraz spotkań mieszkańców. Z przeprowadzonej ankiety wynika, że na 33 sołectwa już w 20 wsiach przywrócono działalność świetlic. Do roku 2006 istniały zaledwie 4 świetlice wiejskie. W latach 2006–2010 gmina Nowogard przeznaczyła na prace remontowo-konserwacyjne prawie 500 tys. zł, co pozwoliło wyremontować 6 świetlic. Łączna kwota Funduszu Sołeckiego w gminie nieznacznie przekracza 200 tys. zł. Z otrzymanych danych wynika, że sołectwa Grabin, Glicko, Wołowiec i Brzozowo nie korzystały ze środków Funduszu Sołeckiego, natomiast sołectwa Miętno i Sapolnica do 31.12.2010 roku nie dokonały rozliczenia.

Tabela 1. Wykorzystanie Funduszu Sołeckiego w 2010 roku w gminie Nowogard

Miejscowość	Wydatkowana kwota [zł]	Miejscowość	Wydatkowana kwota [zł]
Błotno	12 682,21	Osowo	15 428,68
Boguszyce	6480,77	Ostrzyca	10 535,01
Czermnica	8700,00	Sikorki	10 339,36
Dąbrowa	10 038,71	Słajsino	5618,26
Długoleka	11 274,00	Strzelewo	5391,39
Jarchlino	9135,52	Szczytniki	4530,21
Karsk	8327,59	Świerczewo	2969,00
Krasnoleka	4314,10	Trzechel	8398,92
Kulice	9187,70	Wierzbęcin	15 096,20
Lestkowo	5361,68	Wojcieszyn	8599,00
Maszkowo	7934,98	Wyszomierz	9887,00
Olchowo	4956,85	Żabowo	8760,12
Orzechowo	7200,03	Żabówko	10 002,13
Orzesze	2084,19	Razem	223 233,61

Źródło: opracowanie własne na podstawie wydruków z ksiąg rachunkowych gminy Nowogard.

Respondenci ankiety zwracali uwagę na fakt, że podział i wykorzystanie środków jest niezwykle trudne i rodzi społeczne konflikty wśród mieszkańców wsi. W roku 2010 Rada Gminy Nowogard uchwaliła środki dla wszystkich miejscowości sołeckich. Spośród 33 sołectw aż 27 z nich w znacznej mierze wykorzystало swoje środki i przeznaczyły je np. na: utworzenie wypożyczalni naczyn (wieś Ostrzyca), zakup kosiarek (wieś Olchowo), moderni-

zacje boisk sportowych, budowę wiat i altan przy boiskach sportowych, zakup urządzeń na plac zabaw, remonty świetlic, zakup sprzętu i wyposażenia (meble do świetlic, stoły do tenisa), a także remont przystanku autobusowego (wieś Krasnołęka). Tylko w jednym sołectwie doszło do konsolidacji lokalnej społeczności, która m.in. w funduszu sołeckim upatruje możliwości pozyskiwania dalszych funduszy, by je spożytkować na tworzenie wartości dodanej dla całej społeczności sołectwa.

Jedną z nowych form aktywnej pomocy społecznej, umożliwiających powrót do pełnienia ról społecznych i zawodowych przez najuboższych mieszkańców wsi, są spółdzielnie socjalne i Centra Integracji Społecznej (CIS). Idea zakładania spółdzielni socjalnych wywodzi się z Włoch, gdzie do dzisiaj funkcjonują z powodzeniem. W Polsce spółdzielnie socjalne najczęściej są tworzone przez osoby bezrobotne na podstawie szczególnych przepisów prawnych zawartych w ustawie o zatrudnieniu socjalnym – 2003; o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy – 2004 (Raport DAEiP 2007).

W diagnozie społeczno-ekonomicznej do grup społecznych znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy w Polsce zaliczono kobiety, a przede wszystkim powracające na rynek pracy po okresie dezaktywizacji związanej z opieką nad dzieckiem, osoby młode (20–24 lata), osoby po 50. roku życia o niskim poziomie kwalifikacji zawodowych lub wykształcenia, a także osoby długotrwale bezrobotne i niepełnosprawne. W artykule 49 Ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 roku o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (DzU z 2008 r., nr 69, poz. 415) wymienia się pewne grupy ludzi zagrożonych wykluczeniem, do których skierowane są programy pomocowe. W tej grupie często wymienia się chłopów bez ziemi, pracowników byłych PGR-ów, chłopów nieprodukcujących na rynek.

4. Zrównoważona gospodarka rolna

Zmieniły się relacje między Wspólną Polityką Rolną a rolnikami. Należy zauważyć, że dzisiaj są bardziej elastyczne przepisy, rolnikom udzielane jest szerokie wsparcie dla osiągnięcia zrównoważonego rozwoju sektora rolnego oraz poprawy warunków bytowania i gospodarowania na terenach wiejskich. Komisja Europejska kładzie szczególny nacisk na rentowność i efektywność, z jednoczesnym zachowaniem właściwych relacji między wskaźnikami ekonomicznymi gospodarstw a działaniem sił rynkowych. Komisja Europejska udziela rolnikom wsparcia z uwzględnieniem szerszych potrzeb konsumentów, rynku i społeczeństwa. Wsparcie w ramach Wspólnej Polityki Rolnej przyczynia się do zwiększania dochodów rolników oraz stosowania przyjaznych środowisku praktyk rolnych. Z analizy perspektyw rozwoju rolnictwa EU na 2020 rok wynika, że wycofanie wsparcia rolnictwa w Unii Europejskiej radykalnie zmieniłoby lokalizację i strukturę produkcji rolnej. Wiele gospodarstw przestałoby istnieć, co mogłoby mieć dramatyczne konsekwencje społeczno-gospodarcze i ekologiczne na wielu obszarach wiejskich. W rozwoju ekoprzemysłu niezwykle dużą rolę odgrywają samorządy gminne. Powinny one stać na straży rozwoju i upowszechniania przyjaznych środowisku dóbr i usług przez wspomaganie małych i średnich przedsiębiorstw (producentów rolnych), gromadzenie danych o potencjale i wielkości ekoprzedsiębiorstw, wspieranie inicjatyw podnoszących ich umiejętności (szkolenia z zakresu możliwości pozyskiwania środków na rozwój), a także działań mających na celu poprawę umiejętności wchodzenia na rynek.

5. Handel żywnością i odzyskiwanie utraconych dochodów

Tereny wiejskie to nie tylko miejsce produkcji płodów rolnych. Rolnicy w coraz większym stopniu zaangażowani są w wytwarzanie nieprzeznaczonych do spożycia produktów opartych na pozostałościach po plonach, produktach ubocznych, darach natury i odpadach. Rolnicy mają zasadnicze znaczenie w podtrzymaniu społeczności i kultury wiejskiej. W przeciwieństwie do powszechnych opinii działalność rolnicza nie zawsze cechuje się dobrą rentownością nawet w wysoko wyspecjalizowanej produkcji. Większość polskich gospodarstw nadal posiada mały areał gruntów (do 15 ha), dlatego dochodów należy upatrywać w dodatkowej działalności, takiej jak handel produktami własnymi (sery, śmietana, swojskie wypieki), prowadzenie pasiek pszczelich, wędzarni ryb *etc.* W co trzecim ankietowanym sołectwie respondenci prowadzą działalność handlową produktami wytworzonymi przez mieszkańców wsi. Handlem żywnością trudni się nawet pięciu gospodarzy w sołectwie. Na potwierdzenie, że taka działalność jest rozpowszechniona, można podać chociażby fakt, że w Nowogardzie działa najliczniejsze Koło Pszczelarzy w województwie zachodniopomorskim, które w 2009 roku liczyło 56 członków. Licznie uczestniczą oni w targach i wystawach rolnych i pszczelarskich, dożynkach i kiermaszach. W miejscowościach Glicko i Żabowo funkcjonują wędzarnie ryb.

6. Leśnictwo i rybołówstwo

Lasy na terenie gminy, w tym wokół miejscowości Czermnica, Trzechel, Miętno, Błotno, Sapolnica, Wojcieszyn, Wierzchy, znajdują się pod zarządem Nadleśnictwa Nowogard i stanowią 25,8% powierzchni gminy. Są to lasy gospodarcze, pochodzące z wtórnych nasadzeń, często o zunifikowanym składzie gatunkowym, w których dominują świerk, sosna, buk, brzoza oraz olcha. Planowa gospodarka leśna polega na ponownym zalesieniu dawnych upraw lub terenów będących następstwem naturalnej sukcesji nieużytkowanych terenów rolniczych. W nasadzeniach dominują: sosna, brzoza, osika oraz różne gatunki wierzby. Lasy są dodatkowym źródłem dochodów dla mieszkańców w obrębach leśnych Czermnica, Trzechel, Wojcieszyn i Błotno. Liczne nasadzenia oraz prace leśne wykonywane przez Zakłady Usług Leśnych zapewniają pracę blisko dwustu osobom zamieszkującym tereny wiejskie. W okresie nasadzeń liczba pracujących sezonowo wzrasta ok. 20% przez dwa, a czasami trzy miesiące.

Wokół Nowogardu usytuowanych jest kilka rzek i strumieni niemających szczególnego znaczenia gospodarczego:

- Wołczenica – północna granica gminy na długości 4 km,
- Gardomianka – dorzecze Regi, 24 km w granicach gminy,
- Sapolna – dorzecze Regi, 32 km w granicach gminy,
- Trzechelska Struga – dorzecze Wołczenicy, 14 km w granicach gminy.

W gminie jest duże Jezioro Nowogardzkie, należące do zlewni Wołczenicy, z zatokami i półwyspami. Oprócz tego na całym obszarze gminy są liczne oczka wodne śródpolne i śródleśne. Do największych jezior w gminie Nowogard zalicza się następujące:

- Nowogardzkie – głębokość do 11 m, powierzchnia 103,78 ha,
- Orzechowskie – głębokość 5,6 m, powierzchnia ok. 8 ha,

- Rozlewisko koło Karska – głębokość do 8 m, powierzchnia ok. 25 ha,
- Czermnica – powierzchnia 3,81 ha (Plany odnowy... 2009).

Obecnie jeziora są miejscem uprawiania rekreacji i turystyki. Na terenie gminy Nowogard istnieje kilka hodowlanych stawów rybnych (Błotno, Krasnołęka, Ostrzyca, Bochlina, Grabin).

7. Wykorzystywanie lokalnych źródeł energii

Dotychczas jedynym urządzeniem wytwarzającym energię elektryczną na terenie gminy Nowogard jest elektrownia wiatrowa wybudowana w 2000 roku z udziałem środków pochodzących z Funduszu Spójności. Badania IMiGW wskazują, że siła wiatrów w Nowogardzie dochodzi do 8 m/s, co gwarantuje powodzenie dla takich inwestycji. Właściciel, J.W. Construction, planuje zbudować w Nowogardzie wielką farmę wiatrową, na której posadowi 100 wiatraków o mocy 2,3 MW każdy. Na ten cel zakupiono 2,5 tys. ha ziemi w pobliżu Nowogardu. Oprócz farmy Józefa Wojciechowskiego, budowę zainteresowani są liczni rolnicy, którzy zamierzają wydzierżawić potencjalnym inwestorom swoje ziemie. Przeszkodą w rozpoczęciu budowy jest odrzucenie uchwały przez Radę Miejską w Nowogardzie w 2009 roku, która wskazała potencjalne tereny pod budowę elektrowni wiatrowych, w tym te, na obszarach, które kilka lat temu zakupiła firma J.W. Construction.

8. Planowanie rozwoju z udziałem społeczności lokalnych

Inwestowanie i dostosowanie do potrzeb społeczności lokalnych infrastruktury społecznej powinno być oparte na *Lokalnym planie rozwoju* (LPR) lub strategii gminy. Dotyczy to w szczególności placówek kulturalnych, rekreacji, sportu i wypoczynku, ale także szkół i placówek służby zdrowia. Do prawidłowego rozwoju gminy niezbędne jest opracowanie wspomnianych dokumentów, a w ślad za tym *Wieloletniego planu inwestycyjnego* (WPI), w którym zostaną określone koszty inwestycji i źródła ich finansowania. W celu osiągnięcia zrównoważonego rozwoju lokalnego konieczne jest monitorowanie zmian i aktualizacja planów odnowy miejscowości dla każdego sołectwa, gdyż umożliwia to aplikację w dowolnym czasie o środki z Programu Lider + lub innego programu, np. RPO WZ. Do działalności na terenach wiejskich niezbędna jest również infrastruktura techniczna, która umożliwia różnorodną działalność gospodarczą, warunkuje obniżenie poziomu bezrobocia (Kondratowicz-Pozorska 2004) oraz poprawia wykorzystywanie dóbr produkcji: ziemi, pracy i kapitału. Partycypacja społeczna ma ogromne znaczenie dla rozwoju lokalnego. Potwierdza to wiele publikacji dotyczących przemian w życiu gospodarczym kraju, np. wpływ partycypacji na prywatyzację przedsiębiorstw (Wratny i Bednarski 2005). Należy więc dołożyć starań, aby samorządy gminne wspierały oddolne działania mieszkańców, samoorganizację środowisk lokalnych (sołectw) oraz aktywizowały wieś i integrowały ją ze środowiskiem miejskim. Poprawa świadomości społecznej rodzi nadzieję, że zwiększy się aktywność mieszkańców wsi w podejmowaniu decyzji w swoich sprawach i pojawi się więcej lokalnych inicjatyw. Służy temu migracja ludności miejskiej na wieś w poszukiwaniu spokoju i bezpieczeństwa, będąca sposobem na życie ze względu na niższe koszty utrzymania gospodarstwa domowego. W przeprowadzonej ankiecie wszyscy respondenci twierdzą, że zaletą zamieszkania na wsi jest:

- poczucie bezpieczeństwa,
- spokój i cisza,
- bliskość fauny i flory, czystość powietrza.

Należy zauważyć, że żaden ankietowany jako zalety nie podał:

- lepszych warunków do przedsiębiorczości,
- dogodnego tworzenia miejsc pracy,
- lepszego startu dla młodych.

PODSUMOWANIE

Do osiągnięcia celów niezbędne jest zdefiniowanie problemów mieszkańców wsi i wyjście naprzeciw ich potrzebom. Nieodzowne jest również wzmocnienie finansowe sektora rolnego i budowanie stabilności społeczno-ekonomicznej przez pomoc inwestycyjną, zwłaszcza w dostosowaniu warunków produkcji rolnej do standardów EU, co w świetle WPR ma fundamentalne znaczenie w spełnieniu założeń EU. Równie ważna jest stała poprawa ekologicznej świadomości mieszkańców wsi, co bezpośrednio może wpływać na poprawę atrakcyjności terenów do tworzenia nowych podmiotów gospodarczych i rozwój małej zabudowy mieszkaniowej. Ogromne znaczenie ma stymulowanie poprawy jakości produktów rolnych, wprowadzanie nowych technologii w uprawach i hodowli zwierząt oraz kształtowanie procesów produkcyjnych zgodnie z zasadami ochrony środowiska naturalnego. Najistotniejszy jest poziom wsparcia finansowego środkami publicznymi inwestycji związanych z modernizacją zakładów przetwórstwa, prowadzące do ich dostosowania do warunków funkcjonowania na jednolitym rynku europejskim. Chcąc osiągnąć zrównoważony rozwój, trzeba tworzyć warunki do samozatrudnienia oraz nowe miejsca pracy w rolnictwie i działalności pozarolniczej. Pomocna może tu być promocja wyrobów regionalnych i tradycyjnych jako czynnik przyczyniający się do zróżnicowania zatrudnienia i zwiększenia atrakcyjności terenów wiejskich. Ogromne znaczenie dla poprawy świadomości społecznej i pozyskiwania wiedzy ma rozbudowa nowoczesnej sieci telekomunikacyjnej i wykorzystanie możliwości środków masowej komunikacji i informacji. Ze względu na status społeczny mieszkańcy wsi mają dużo słabszy potencjał rozwoju intelektualnego. Przeprowadzone badania wskazują, że w Polsce ok. 45% mieszkańców wsi jest zadowolonych z osiągniętego poziomu wykształcenia, a niespełna 3% ma ukończone wyższe studia.

PIŚMIENNICTWO

- Innowacyjność jako czynnik rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich.** 2007. Red. A. Czudec. Rzeszów, Wyd. UR.
- Kondratowicz-Pozorska J.** 2004. Analiza Infrastruktury ekonomiczno-społecznej na terenie województwa zachodniopomorskiego, w: Szanse i zagrożenia rozwoju polskich obszarów wiejskich w rozszerzonej Unii Europejskiej. Red. L. Pałasz. Szczecin, Wyd. AR, 59–70.
- Leader w Programie rozwoju obszarów wiejskich na lata 2007–2013.** 2009. Red. J. Nowakowska. Kraków, Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie.
- Plan Gospodarki Odpadami dla Celowego Związku Gmin R-XXI z siedzibą w Nowogardzie na lata 2009–2012 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2013–2018.** 2009. Nowogard, Wyd. AK NOVA Sp. z o.o.

- Plany Odnowy Miejscowości – gmina Nowogard.** 2009. Nowogard, Uchwały Rady Miejskiej w Nowogardzie.
- Pretty J.** 1999. O zrównoważonym rozwoju gospodarki lokalnej. Warszawa, Wyd. Fundacja Wspomagania Wsi, 18.
- Raport DAEiP.** 2007. Raport o rynku pracy i zabezpieczeniu społecznym. Warszawa, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej.
- Szanse i zagrożenia rozwoju polskich obszarów wiejskich w rozszerzonej Unii Europejskiej.** 2004. Red. L. Pałasz. Szczecin, Wyd. AR.
- Wrotny J., Bednarski M.** 2005. Wpływ prywatyzacji na zbiorowe stosunki pracy. Aspekty prawne i społeczno-ekonomiczne. Warszawa, Wyd. IPiSS.